

doi: 10.24834/educare.2020.4.2

Maskulina läspraktiker genom tid och rum: Platsens betydelse för arbetarmäns relation till läsning

Stig-Börje Asplund

<https://orcid.org/0000-0002-2231-6386>

stig-borje.asplund@kau.se

Birgitta Ljung Egeland

<https://orcid.org/0000-0002-6869-2205>

birgitta.ljung-egeland@kau.se

The interaction between the local place and reading practice is continuously emphasized in literacy research. Nevertheless, the significance of place has been neglected in research on working-class men's relationship to reading. This study responds to this gap by examining working-class men from rural areas and their relationship to reading across a life span. Through life-story interviews with two working-class men in their 60s, living in the same rural woodland municipality, the article contributes to the understanding of the importance of reading in these men's lives, and how their reader histories interact with distinctive features of the locality. The study shows that the men's individual reader histories have been shaped by, and have shaped, the specific local and cultural contexts and surrounding discourses. Through their reading practices throughout their life courses, the men (re)construct rural working-class identities in which hunting, fishing, sports and cars constitute significant elements. However, other movements in the men's reading practices related to place through which the men can pursue alternative masculine positions are also present. The study highlights the importance for educators to pay attention to place as a significant feature in understanding working-class males' reading practices.

Keywords: reading, place, masculinity, reader identity

1. Introduktion

Each place has its own past and present, but is still part of the composite whole.

- Alf Brorson

För två decennier sedan presenterade Barton och Hamilton (1998) den då banbrytande brittiska studien *Local Literacies: Reading and Writing in One Community* i vilken vi får ta del av vilken betydelse läsning och skrivande ges hos en grupp invånare i Lancaster i deras dagliga liv. I studien lyfter Barton och Hamilton fram läsning och skrivande som just sociala praktiker; ett förhållningssätt som då var introducerat genom forskare som exempelvis Heath (1983) och Street och Street (1984), men som idag är en väl etablerad hållning i den internationella literacyforskningen. Ett av studiens stora bidrag, som åtminstone utifrån ett nordiskt och svenskt perspektiv inte rönt lika stor uppmärksamhet, är hur Barton och Hamilton genom sin ekologiska ansats lyckas synliggöra hur den lokala kontexten samspelar med människors literacypraktiker, och vilken mening och betydelse dessa praktiker tillskrivs. Några år senare publicerar Brandt sin klassiska studie *Literacy in American Lives* (2001). I ett mångårigt etnografiskt forskningsprojekt ger sig Brandt framgångsrikt på utmaningen att försöka spåra och följa 1900-talets förändrade villkor för lärande inom literacy, sådana de har upplevts och genomlevts av flera generationer amerikaner under det dynamiska 1900-talet. Genom en serie livsberättelseintervjuer med fler än 80 amerikaner i olika åldrar studerar Brandt hur människor i en mindre stad i USA har lärt sig att läsa och skriva under 1900-talet.

Vad Barton och Hamiltons (1998) och Brandts (2001) studier har gemensamt är just hur de integrerar platsen och rummet och dess betydelse för människors literacypraktiker i sina analyser. Under senare tid har det också inom det didaktiska literacyforskningsfältet riktats uppmärksamhet mot möjligheterna för, och fördelarna med att integrera plats och rum i läs- och skrivundervisningen som sådan. Comber (2015) visar exempelvis hur en undervisning där lärare arbetar öppet och medvetet med att integrera frågor om plats och rum i undervisningen kan skapa gynnsamma förutsättningar för elevers läs- och skrivutveckling. Genom att ta spjärn mot tre decenniers empirisk forskning argumenterar Comber för platsens betydelse som studieobjekt i undervisningen i syfte att utveckla elevers läs- och skrivförmåga.

I vår egen forskning har vi bl.a. lyft fram det socialgeografiska perspektivet i analyser av fordonspojkars litteratursamtal på gymnasiet (Asplund & Pérez Prieto, 2013) och i

framskrivandet av unga mäns relation till läsning (Asplund & Pérez Prieto, 2018). Trots det ökade intresset för platsens betydelse för människors identitetsskapande processer inom det utbildningsvetenskapliga forskningsfältet (se exempelvis Fenwick, Edwards & Sawchuck, 2011; Green & Corbett, 2013) är det dock fortfarande sparsamt med studier inom läsforskningsfältet som intresserar sig för den specifika platsens betydelse för människors läspraktiker (Comber, 2015, 2016). Vad gäller studier av manliga läsares relation till läsning och hur platsen här är med och samverkar är avsaknaden av sådana studier stor sett utifrån ett nationellt perspektiv, inte minst vad gäller män med arbetarklassbakgrund. I den här studien avser vi därför att rikta fokus mot platsens betydelse för två äldre arbetarmäns läspraktiker.

2. Pojkar, män och läsning

Forskning om pojkar och mäns relation till läsning är utifrån ett internationellt perspektiv omfattande, och i en majoritet av de studier som genomförts inom området skrivs relationen fram som problematisk. Inte sällan har denna forskning dock sökt förklaringsmodeller i könstillhörighet. Ett sätt att förklara detta har då exempelvis varit att lyfta fram biologiska orsaker som att pojkar är senare i utvecklingen än flickor och att de av den anledningen har hamnat efter i läsutvecklingen (se t.ex. Hammond & Sanford, 2008; Smith & Wilhelm, 2002). En annan förklaring hittar vi i argumentationen om att det ska handla om pojkars och mäns maskulinitetskonstruktion där läsning förknippas med femininitet och känslighet, och att pojkar och män av den anledningen avvisar läsning (Bausch, 2014; Dutro, 2003; Frank et al., 2003; Millard, 1997). Ytterligare en förklaring kan tillskrivas den forskning som tar sin utgångspunkt i en rådande läsdiskurs där de texter och den läsning pojkar engagerar sig i betraktas som mindre värd eller som aktiviteter som inte hör skolan till (se exempelvis Asplund & Pérez Prieto, 2018; Persson, 2015).

Dessa förhållningssätt har ofta behandlat pojkar och män som en homogen grupp och förbisett det faktum att det existerar skillnader inom gruppen pojkar/män i termer av exempelvis socioekonomisk bakgrund, etnicitet och kopplingen till plats och rumsliga aspekter. Här har inte minst senare tids internationella forskning som intresserat sig för att studera klassfrågor och som fokuserat arbetarpojkar och arbetarmän nyanserat bilden av denna grupps erfarenheter av utbildningsväsendet. Reay (2017) visar exempelvis hur frågor om klasstillhörighet präglar många arbetarpojkars relation till skolarbete och hur de brottas med känslor av att känna sig mindre

värda än elever från andra samhällsklasser. Dessa känslor av utanförskap och kontinuerliga erfarenheter av ett ”misslyckande” i sina möten med en värld som i många avseenden representerar andra värden och hållningar än vad de är vana vid hemifrån, får också negativa konsekvenser för deras syn på sig själva som elever. Enligt Reay är det därför inte så anmärkningsvärt att pojkar från arbetarklassmiljöer har svårt att förstå poängen med vissa ämnen, exempelvis läsning av skönlitteratur, i skolan (se också Ingram, 2018; Roberts, 2018; Stahl, 2015). Det existerar dock studier inom läsforskningsfältet som inte enbart fokuserar könsrelaterade aspekter vilket också resulterat i att mer mångfasetterade berättelser om pojkars och mäns relation till läsning har presenterats (Asplund & Pérez Prieto, 2013, 2018; Dutro, 2008; Martino, 2008; Scholes, 2017).

Det är ont om studier med ett längre tidsperspektiv på läsning och med äldre mäns berättelser som utgångspunkt inom området, och överhuvudtaget är forskningen kring pojkars och mäns relation till läsning, liksom forskning om arbetarmän på landsbygden, ett eftersatt forskningsområde inom såväl svensk som nordisk kontext. Det finns därför ett behov av studier som närmar sig frågan från äldre arbetarmäns perspektiv, och inte minst är det angeläget att studera dessa arbetarmäns relation till läsning och hur den samverkar med den specifika lokala kontext i vilken dessa män lever. Precis som Bergman (2018) poängterar menar vi att studiet av ”vanliga människors” relation till texter och läsning kan ge värdefulla insikter även för pedagoger och forskare som intresserar sig för frågor som rör läsundervisning (se också Felski, 2008; Persson, 2011). Vi menar vidare att platsens betydelse för människors läspraktiker bör ägnas större uppmärksamhet inom det svenskämnesdidaktiska forskningsfältet.

Mot denna bakgrund har vi i ett pågående projekt genomfört livsberättelseintervjuer med äldre män i 60-årsåldern med arbetarklassbakgrund, uppvuxna och boende i en och samma glesbygdskommun i Sverige, för att fånga deras läsarehistorier. I den här artikeln presenterar vi två av dessa intervjuer, med syfte att bidra med ökad kunskap om äldre arbetarmäns lokala läspraktiker. De forskningsfrågor vi ställer i relation till syftet och som styr vårt arbete är: 1) Vilken betydelse ges läsning i två äldre arbetarmäns liv? 2) Hur samspelar den specifika, lokala platsen med dessa mäns läspraktiker?

3. Metodologiska och teoretiska utgångspunkter

Utifrån ett narrativt perspektiv (Andrews, Squire, & Tamboukou, 2013; Brockmeier & Carbaug, 2001; Kohler Reissman, 2008) och med en vidgad syn på text och läsning (Bezemer & Kress, 2015; Gee, 2001; Olin-Scheller, 2006; Walsh, 2008) kommer vi att ta oss an frågan om vilken betydelse platsen ges i de två männens berättelser om sin relation till, och erfarenheter av läsning. Genom en livsberättelseansats kommer vi att sätta de berättande männen och deras historier i centrum, och ha dem som grund för vår förståelse av de erfarenheter av texter och läsning de väljer att berätta om i de intervjusamtal som genomförts. De två männens läsarhistorier betraktar vi som socialt situerade handlingar genom vilka de konstruerar sig själva, uttrycker hållningar om texter och läsning, och positionerar sig i relation till andra. Berättandet om texter och läsning ser vi således som både en performativ handling och en meningsskapande process där de två männen söker förstå sig själva och den värld som omger dem och vilken de är en del av (Mishler, 1999; Peterson & Langellier, 2006). Männens berättelser kommer därför att relateras till det specifika lokala, sociala, kulturella, materiella och historiska sammanhang där den enskilda berättelsen äger rum (Goodson & Sikes, 2001; Mishler, 1999; Pérez Prieto, 2006; Plummer, 2001) med syfte att sätta dessa i ett vidare sammanhang.

Vi kommer här att närma oss de två männens läsarhistorier utifrån ett relationellt perspektiv (Lawy & Biesta, 2006) vilket betonar samspelet mellan sociala kategorier som kön, klass och plats. I vår användning av begreppet klass tar vi framför allt utgångspunkt i Bourdieus teoribildning (1984, 1992, 2002). Enligt Bourdieu kan klasstillhörighet inte begränsas till att enbart handla om ekonomiska tillgångar, utan klass handlar också om olika former av kapital och individers (eller grupper) smaker och val av livsstilar. Tillsammans utgör dessa betydelsebärande aspekter för en individs sociala position i ett samhälle och för det erkännande hon möter av den sociala omgivningen. De vanor, livsstilar och handlingsmönster som individer ger uttryck för i interaktion med det omgivande samhället (Bourdieu använder sig här av den sammanfattande beteckningen *habitus*) har enligt Bourdieu formats av de sociala och ekonomiska villkor som präglat en människas liv. Här har Bourdieu från vissa håll kritiserats för att inta en alltför snäv och deterministisk hållning i sin beskrivning av hur relationer mellan olika individers positioner i samhället ser ut (se t.ex. Jenkins, 2002; Troop & Murphy, 2002). Vi ansluter oss dock till de forskare som under senare tid läst in en mer dialektisk hållning i Bourdieus teoribildning vad gäller relationen mellan agens och det strukturella, vilken öppnat upp för tolkningar där individer också ges utrymme och agens att själva fatta beslut och agera därefter, men att de samtidigt har

att hantera de strukturella villkor som omger dem (se exempelvis Ingram, 2018; Roberts, 2018; Thatcher et al., 2015). Detta dialektiska förhållningssätt innebär att vi i vår studie inte ser dessa värden som statiska och på förhand givna, utan som performativa, kontextuella och förkroppsligade handlingar som kommer till uttryck i det sociala samspelet med andra. De smaker och livsstilar som kommer till uttryck i männens berättelser om sina erfarenheter av och relation till läsning och texter blir därför viktiga element i våra analyser av männens läsarhistorier, eftersom vår utgångspunkt är att klass (liksom andra sociala kategorier som exempelvis kön och plats) har betydelse för hur människor hanterar sitt vardagliga liv och hur de interagerar med andra människor (Asplund & Pérez Prieto, 2013; Reay, 2017). Bourdieus teoribildning (1984, 1992, 2002) och hans betoning av intentioner, dispositioner, valmöjligheter och handlingsutrymmen för den enskilde individen öppnar också upp för analyser där männen inte enbart reduceras till sin maskulinitet, ålder eller platstillhörighet.

Givet vårt intresse i studien kommer vi i vårt analysarbete att rikta ett särskilt fokus mot den specifika platsen och hur den samverkar med männens läsarhistorier, och här kommer vi att ta spjörn emot det socialgeografiska forskningsperspektiv som ser på identitet som något som konstrueras och samkonstrueras i samspel med andra människor i den omgivande kontexten (Holloway & Valentine 2000; Valentine 2003). Genom denna interaktion utvecklar människor också en känsla av rum; en medvetenhet om att leva på en distinkt plats med dess specifika kulturella och sociala praxis och de känslomässiga band som människor etablerar med den platsen över tid (Findlay, 2008; Williams & Stewart, 1998). Denna känsla av tillhörighet är dock inte enbart kopplad till en specifik plats utan består också av en mångfald av platser som korsar varandra och där ingen av dem nödvändigtvis ges företräde (Asplund & Pérez Prieto, 2013, 2018; Hall, Coffey och Williamsson 1999). Vidare är den nära förbindelsen mellan plats och identitet inte bara en rörelse från plats till identitet, utan den innefattar också en motsatt rörelse genom vilken platsen konstrueras och samkonstrueras av människor, baserat på deras handlingar och sociala relationer (Massey, 2005). Denna syn på plats som en framförhandlad, social konstruktion, och det ömsesidiga förhållandet mellan plats och identitet som bl.a. Massey (1994, 2005) skriver fram i sin forskning är centrala aspekter i den narrativa ansatsen (se exempelvis Goodson, 2013) och i vårt arbete med att analysera intervjuerna.

4. Studiens kontextuella inramning

De två män i 60-årsåldern som intervjuats, Erik och Krister, bor i mellersta delarna av Sverige i en kommun som har ca 11 000 invånare. Björkåsen är kommunens centralort och hem för cirka 4 000 invånare. Kommunen är en geografiskt vidsträckt landsbygdskommun som domineras av mer eller mindre befolkade skogstrakter, och har liksom många andra landsbygdskommuner kämpat med en kraftig befolkningsminskning sedan 1960-talet. De flesta av de arbetsföra invånarna (16–65 år) är anställda inom serviceinriktade yrken, främst inom sjukvården, där mer än en fjärdedel är anställda (16 % för hela landet). Cirka en av tio arbetar inom jordbruk, skogsbruk, jakt och fiske, vilket kan jämföras med det nationella genomsnittet på 2 %. Utbildningsnivån jämfört med Sverige som helhet är lägre; 14 % (åldrarna 25–64 år) har avslutat 3-årig högskoleutbildning, jämfört med 28 % i hela landet.

Båda intervjuerna genomfördes med utgångspunkt i en gemensam intervjuguide. En av de intervjuade har vi valt att kalla Erik. Erik intervjuades i hemmet, ute på hans veranda under bar himmel, en varm förmiddag i augusti 2018. Intervjun varade i 75 minuter. Den andre har vi valt att kalla Krister. Han intervjuades en junidag 2018, utomhus på altanen i intervjuarens hem och intervjun varade i 55 minuter. Intervjun kompletterades med 7 bilder som Krister sände via sms direkt efter intervjun. Bilderna visar Kristers bokhyllor i hemmet. Båda intervjuerna spelades in på digital diktafon och har transkriberats ordagrant i sin helhet.

5. Erik och läsning

5.1 Erik – en resande montör

Erik bor i ett litet hus intill skogen några mil utanför kommunens tätort. Han har några kilometer till en liten lokal lanthandel och han har bott i bygden där han är född och uppvuxen i hela sitt liv. Här har också hans släkt i generationer levt och under intervjun berättar Erik att stora delar av det landskap som vi blickar ut över när vi sitter ute på hans veranda och dricker kaffe ägs av honom själv och/eller av släktingar. Erik har inga egna barn, men lever idag tillsammans med en kvinna som har barn och barnbarn sedan tidigare. Erik arbetar som reparatör inom industri- och byggnadsbranschen vilket innebär att han reser runt som montör och lagar maskiner och svetsar etc. För tillfället arbetar han i en ort i en angränsande kommun och han veckopendlar till arbetet. När intervjun genomförs är det högsommar och han har därför semester. Husvagnen som han sover i under arbetsveckorna har han nu stående på gården, och den ska han ha med sig kommande vecka då han ska åka till en annan ort för att besöka en stor bilmässa. Erik har ett

stort motorintresse och han äger flera amerikanska bilar, s.k. amerikanare. I uthuset står ett av hans senaste inköp; en kornblå amerikanare från 1950-talet som han låtit skeppa hem till Sverige för ett par hundra tusen kronor. Bilen köpte han hem efter att ha sett den på ebay:

Den där blåa bilen där ((pekar mot ett garage där det går att skönja två äldre amerikanska bilar)). Den köpte jag ifrån Kalifornien där för: å var aldrig där å titta på den heller.

Erik berättar att redan efter att han fått sina första månadslöner från sitt första jobb som 17-åring köpte han sig sin första amerikanare, trots att han inte ens hade körkort, och sedan det första köpet har han köpt och sålt många, många fler. Förutom ett stort intresse för motorer och bilar ägnar Erik stora delar av sin fritid åt jakt och fiske. Han har en jakthund som han tillbringar mycket tid tillsammans med och under intervjun talar sig Erik varm om jakthunden, samtidigt som han tydliggör att det värsta som finns är vargar. Lever man nära vargen vet man vilket rovdjur det är, berättar han, och rädslan för att hans hund ska drabbas av vargen är därför ständigt närvarande.

5.2 Uppvuxen i en muntlig berättartradition

Redan innan intervjun genomförs ställer sig Erik något frågande inför varför vi vill intervjua honom. Han berättar att han inte läser så mycket och vet inte riktigt vad han ska kunna tillföra projektet. Detta är också ett förhållningssätt som visar sig vara mycket vanligt bland de män vi hittills intervjuat för projektet; nämligen att de inte betraktar sig själva som läsare, samtidigt som de exempelvis kan berätta att de lyssnar på en ljudbok om dagen när de kör skogsmaskin. Samtalet med Erik kommer också att illustrera just detta; d.v.s. att han använt, och använder texter och läsning i sitt liv för olika syften, och att den inledande bild han ger av sig själv som icke-läsare därför också går att nyansera.

När Erik var barn fanns det inga vuxna runt omkring honom som läste något för honom. Detta var ingenting som de vuxna i hans närhet ägnade sig åt. Livet på landet under 1950- och 1960-talet beskriver Erik som ganska hektiskt för de vuxna. De hade fullt upp med sina sysslor på gården och genom sina arbeten; Eriks pappa körde lastbil och var borta mycket om dagarna, medan Eriks mamma var hemmafru och fick sköta gårdssysslor, hemmet och barnen. Erik och

hans bror fick mestadels klara sig själva om dagarna, berättar Erik, och det var fina, men hårda tider, säger han.

Frånvaron av en explicit lästradition i hemmet innebar dock inte att möten med texter inte existerade. Tvärtom. Erik växte upp i en miljö i vilken den muntliga berättartraditionen var högst levande och vital, och det är också genom att lyssna på sagor och berättelser som Erik möter texter som barn. Det fanns många vuxna runtomkring honom, förutom hans egna föräldrar, som berättade en massa historier, skrönor och berättelser för barnen (och för de vuxna också för den delen). När Erik får frågan om vad det berättades om använder han begrepp som ”*skrönor*” eller ”*visor*” med ”*fraser*” om ”*bustomtar å grejer*”, och dessa berättelser berättades så intensivt i hemmet för de små när de ”*satt i famnen*” på mödrarna eller hos ”*gubbarna*” att man nästan fick uppfattningen att de äldre trodde på dessa berättelser själva: ”*Ja vette fan*” säger Erik, ”*dom trodde ju rent av på skrönor å sånt vet du!*”. Ett annat exempel på hur den muntliga berättartraditionen gestaltade sig i hemmet är det gemensamma lyssnandet på radion. Ett specifikt läsminne Erik har är hur han satt i köket och åt frukost innan skolan tillsammans med sin bror, och då de lyssnade på ett radioprogram som hette Nicke Lilltroll: ”*[Nicke Lilltroll] börde vi ju på morgonen innan vi gick till skolan vet du, på radion*”. Programmet engagerade många människor i Eriks närhet (”*Det var fler än jag som börde på detta*”) och han beskriver programmet som att ”*det var nån gubbe som prata i nån bok å sånt*”.

5.3 Skola, idrott och westernböcker

När Erik berättar om minnen från skolans läsundervisning är det första han berättar om kopplat till memorering av psalmverser och hur nervöst det var att läsa upp dessa inför klassen: ”*Det var väl dom där jävla psalmverserna*” som man ”*fick lära sig utantill*” och sedan valde fröken ut en elev ”*som fick läsa upp denna för allihopa*”. Skolan var inte intressant för Erik, och hemifrån fanns inga som helst krav på att man skulle göra läxor och engagera sig i studierna. Det fanns inte tid för sånt, berättar han. Erik hängde med bra i undervisningen fram till sjätte klass, då blev man tvungen att läsa läxor i större utsträckning än tidigare, vilket han inte hade lust med. Han kom ofta i ”*dispyter*” med lärare som han upplevde behandlade honom ojuste, vilket ledde till att han fick ”*sänkt [betyg] i ordning å sånt ibland*”. Även om Erik till viss del målar upp bilden av en skola med lärare som hade ett långt avstånd till eleverna och deras intressen finns det också berättelser

om lärare som bryter detta mönster. En av dem var den ”*lille smale*” gubben Nender som trots sitt upprätthållande av ordning och reda i klassrummet, kunde bryta mot reglerna själv:

Tuff som fan var han den där gubben. Jag vet jag hade godis en gång, eller tablettask eller nått du fick ju fan inte äta det på lektionerna å rätt som det var stack han ner handen å så tog han sig en å så gick han! Hahaha!

Historieämnet var han däremot intresserad av och där gick studierna bra:

Jag hade historia som jag var rätt bra i (.) det var jag intresserad av å det var väl för att det fastna.

Idrott har haft en stor betydelse för Erik i hans liv. Under uppväxten sysslade han med alla möjliga idrotter, och han beskriver sig själv som en ganska god atlet. Under 1980-talet spelade Erik fotboll i ett lokalt fotbollslag som periodvis huserade i de högre divisionerna. Under åren Erik spelade fotboll köpte såväl han som hans föräldrar årsböcker som gavs ut om såväl svensk idrott (”*idrottsboken*”) som fotboll (”*fotbollsboken*”) under 1970- och 1980-talet.

Erik läste också serietidningar som *Fantomen* och ”*massa krigstidningar*” när han var barn. Han berättar att han hade en kusin som hade många sådana krigsserietidningar, och en av dessa som Erik fastnade för var serietidningen *Pilot*. I tidningen skildrades olika slag från andra världskriget, berättar Erik. Han minns också att han läste mycket westernserietidningar med serier som *Kapten Miki* och han minns en karaktär som hette Salasso. När Erik berättar om dessa serietidningar mättar han upp hur stora de var med händerna (”*dom var väl så här stora*”) samtidigt som han relaterar till dem som ”*enklare cowboyserier*”. Några år senare började han även att läsa krigsböcker och ytterligare något senare även ”*dom där större cowboyböckerna*” som *Walt Slade* och *Bill och Ben*. I samband med detta positionerar sig också Erik plötsligt som en person som vid den perioden ”*läste mycket*”. De westernböcker som Erik berättar att han läste när han var yngre kom han i kontakt med när han var i femtonårsåldern, och när han berättar om westernböckerna berättar han också om en ”*gammalgubbe*” som tidigare bodde i det hus Erik nu bor i:

Erik: Han den där gammalgubben som bodde här. Han läste vet du så han hade kartongvis med såna cowboyböcker vet du.

Intervjuare: Jaha!?

Erik: Mm.

Intervjuare: Tog du över dom också då?

Erik: Nej han som bodde där (pekar neråt mot ett av grannhusen) vet jag fick av honom.

Intervjuare: Jaha.

Erik: Han berättade det för mig för det där kommer jag inte ihåg men han berättade det för mig. Han läste något hemskt med cowboyböcker den där gubben.

Erik berättar vidare att böckerna handlade om ”*cowboys*” som slogs ”*å hade affärer med kvinnor å sånna grejer*”, och han minns särskilt att en av böckernas hjältar - Walt Slade - hade en häst som hette Shadow.

Den litteratur som Erik här läste som barn och under ungdomsåren var texter som han inte alls mötte i skolan. På skolan ”*läste man ju aldrig nått*” säger han: ”*Vi fick ju aldrig gå å sätta oss å läsa några böcker*”. Den fria läsningen existerade således inte enligt Erik, utan den läsning som man ägnade sig på skolan, under skoltid, var helt enkelt något annat.

5.4 Skogsfinnar, jakt och folkhemskultur

En händelse som Erik minns, vilken fick betydelse för hans relation till läsning under en period, var när kommunens bokbuss började köra förbi trakterna där Erik bor:

Erik: Nej men sen började dom med bokbussen så (.) då börja man låna på bokbussen här.

Intervjuare: Ja;ja så den kom hit också omkring då?

Erik: Ja. Ja den åkte ju här så den var ju man å lånade böcker vet du lite grann då.

Intervjuare: Kommer du ihåg vad du-

Erik: Nej, det var väl säkert några idrottsböcker å nått sånt.

Intervjuare: Ja;ja.

Erik: Men sen blev det ju när jag blev lite äldre blev jag intresserad mycket av finnkulturen vet du för det är ju mycket finnar som har bott här å (.) ja: vi är väl släkt säkert med en del av dessa också vet du.

Intervjuare: Ja.

Erik: Så det har jag läst jävligt mycket.

Intervjuare: Jaha ja. När ungefär (.) blev det att du blev intresserad av det?

Erik: Det var nog i tjugooårsåldern där tänker jag som jag började å ja låna där när den där bokbussen å det där var kanske sexton sjutton år.

Intervjuare: Jaja. Typ sjutti mitten på sjutti bokbussen sen finnkulturen?

Erik: Ja, det var väl det som var väl roligt å läsa då för det var ju (.) dom var ju: dom var ju (.) å svedde skogarna här bönderna mina släktingar ägde ju här då så dom sköt på dom här i Mildalen då (.) jag läste (.) e:: ja tingshandlingar om det där.

Det är konflikterna mellan skogsfinnarna och svenskarna i bygden som Erik finner fascinerande, och under sin uppväxt och upp i åldrarna fick han ofta ta del av berättelser som berättades av de vuxna om sverigefinnarna och deras framfart och leverne under 1600-, 1700- och 1800-talet i bygden.

I samband med ett jobb för ca 10 år sedan är Erik involverad i ett renoveringsprojekt vid ett bibliotek vid bygden och efter att ha rådfrågat några kvinnliga bibliotekarier får han tips på litteratur som han tar sig an för att nära sitt intresse för finnkulturen. Han lånar flera böcker under en period, vilka han läser med stort intresse. Intresset för lokalhistoria slår alltså igenom här vilket får betydelse för Eriks läsarhistoria. Ett annat exempel på hur den specifika platsens lokala historia slår igenom i hans läsning är möten med några f.d. krigsbarn från Finland som växer upp i bygden där Erik bor. Ett av dessa f.d. krigsbarn är Henna, vars öde berör Erik:

Erik: Jag läste mycket om detta å lite krigsböcker också.

Intervjuare: Ja. Och krigsböckerna sa du.

Erik: Ja jag läste mycket om finska vinterkriget å detta läste jag mycket om.

Intervjuare: Ja. När då? På ett ungefär?

Erik: Ja: det var väl där emellan ja det var väl kanske, ja det har jag gjort mellan (.) ja mellan 20 och 30 år ja när jag var mellan 20 och 30 år läste jag mycket för vid mormor där hade dom en flicka som hette Henna som var ifrån Karelen som dom tog (.) ja (.) dom tog ju hand om henne (.) för den hon var ju uppfödd som ett syskon till mormor då kan man säga. Hon kom dit under kriget till henne. Å kusinerna till mormor tog en som hette Karin. Så dom hon bodde ju ända till hon dog här nu för en fem år sen eller nått. Dom kom ju under kriget så det var väl det som blev intressant då också. Dom kom ju ifrån Karelen dom där.

Intervjuare: Ja.

Erik: Dom tappa ju bort en unge när dom kom hit. Så den vet dom inte än var han tog vägen.

Intervjuare: Ja.

Erik: När dom åkte hästskjuts.

Intervjuare: Ja:ja, så då läste du en hel del också då (.) om finska vinterkriget då?

Erik: Ja: ja: det var väl den jag blev intresserad av Henna då vet du. För när det kom flygplan här (.) eller efter kriget vet du sprang ju [Henna] under husen å la sig å grejer vet du. Det var jävla grejer med det där. Så det var ju fullt av sånna. En som hette Pekka som bor där vid brorsan där (.) å han är ju kvar än idag å det är ju många av dessa som kom hit.

Intervjuare: Jaja.

Erik: Som dom tog hand om å så. Som aldrig reste tillbaka då.

När Erik berättar om vad han läser idag berättar han att han läser en hel del jaktböcker, och att han läser och prenumererar på flera jakttidsskrifter, fisketidsskrifter och två tidskrifter som riktar sig till läsare med ett särskilt intresse för amerikanare, bilträffar och 1950- och 60-talsnostalgi. *Jaktmarker och fiskevatten* är exempelvis en av dessa tidskrifter som han benämner vid namn, och han berättar också att han läser en tidskrift som heter *Stövaren*, vilken är en tidskrift för jägare som ägnar sig åt, eller som är intresserade av stövarjakt.

Under sin uppväxt, och fram t.o.m. 1980-talet, tittade Erik mycket på film. Under 1970- och 1980-talet var han en frekvent biobesökare och här slår det sociala igenom i hans läsarhistoria. Bio var något som ”alla” i bygden gick på vid den här tiden och Erik berättar att det var tradition att titta på film vid centralortens biograf varje onsdag och söndag:

Erik: Ja längre tillbaka å vi var ju mycket ner till Stallet ((biografen i Björkåsen)) å såg på: å varje onsdag å varje söndag var vi ju ner till Björkåsen på film då vet du.

Intervjuare: På bio då?

Erik: Ja. Det var precis fullsatt där då vet du.

Intervjuare: Ja. På, när du var typ femton sexton å sjutton då eller?

Erik: Nej ända till jag blev kanske trettio år (.) innan videon kom kan man säga å det var ju liksom tradition detta att onsdagarna å söndagarna (.) vi var nere till Stallet å såg på film då.

Att gå på bio var något man gjorde tillsammans med andra, berättar Erik och han minns särskilt filmer som *Hajen* och *Sista natten med gänget*, båda filmer som visades på den lokala biografen i mitten av 1970-talet när Erik var i 18-19 årsåldern. I dag ser Erik aldrig på film, säger han. Han ser för övrigt inte på TV särskilt ofta, och vid de tillfällen han ser på TV väljer han program där olika motorfordon renoveras, eller något historieprogram ”*på engelska*”, och han poängterar också att så snart hans sambo vill titta på ”*allsång på Skansen*” eller något liknande går han ut: ”*Så detta allsång på Skansen orkar jag inte hålla mig inne å titta på, eller Eurovisionschlager, då bara går jag ut [...]*”. Erik minns också hur TV-tittandet under uppväxten var något som gjordes socialt och tillsammans med andra. Hans mormor och morfar hade TV innan det fanns en TV i hans eget hem som barn, och där samlades barn och vuxna framför kända TV-serier som *Bröderna Cartwright* och *Hylands hörna*, och som barn minns han att han tittade på *Familjen Flinta*:

Erik: Nej detta med Flinta å å detta var ju e: innan vi hade TV vet du ju för mormor å morfar hade TV femtisex sextisex, då var jag tio år där, då var det ungefär dessa TV-serierna var.

Intervjuare: Jaja (.) så Flinta såg du så?

Erik: Ja jag var ju det var ju. e:

Intervjuare: Fanns bröderna Cartwright också så tidigt?

Erik: Ja. Det var ju farsan å dessa satt, å nu ser man detta bröderna Cartwright då tänker man hur fan kunde man sitta å titta på det?

Intervjuare: Hehe (.) du menar att det blev?

Erik: Å sen var det Hylands hörna då vet du som dom satt å såg på, å drack grogg hemma vid morsan å farsan kom dom å så spela dom spröt å så tog dom sig några groggar å så såg dom Hylands Hörna.

Intervjuare: Hehe (.) Å det minns du?

Erik: Ja det kommer jag ihåg ser du.

Intervjuare: Ja. Och så sporten sa du?

Erik: Ja jag kommer ihåg dessa europacupmatcherna vet du när Milan å Juventus å dom där möttes vet du det var ju en match per år man fick se rent av vet du.

Erik prenumererar idag inte på någon dagstidning, men läser *Aftonbladet* så gott som varje dag; speciellt måndagar till onsdagar då han ”*ligger borta*”, som han säger. Han ”*läser allt*” i tidningen, men under helgerna då han är hemma läser han sportdelen först, så får ”*kärringen ta den andra*”

[delen]”. När Erik pratar om texter vilka han möter genom sitt jobb som montör säger han att det är en del ”ritningsläsning”, men i övrigt är det inte så mycket texter som han involveras i, säger han.

6. Krister och läsning

6.1 Krister – en fiskeintresserad elektriker

Krister har bott i kommunens tätort tillsammans med fru och två barn under hela sitt vuxna liv och han har arbetat som elektriker. Han gick i pension för ett och ett halvt år sedan. Efter avslutad grundskola flyttade Krister till en större stad i Mellansverige, ca 35 mil hemifrån, för att studera till verkstadsmekaniker. Efter två års studier fick han jobb hos en mekanikerfirma i en stad ca 10 mil från Björkåsen, men den instängda och ”lortiga” miljön i verkstadslokalen fick honom att lämna såväl yrket som staden. Krister flyttade därför hem till Björkåsen igen där han utbildade sig till elektriker. Han har trivts med yrket och har uppskattat att under långa perioder få arbeta utomhus i ”solljuset”. Dottern med familj bort kvar i tätorten och hon har utbildat sig på universitetet, medan sonen har flyttat till en stad ca tio mil söderut och arbetar på en bilverkstad.

Krister är född i södra Sverige och hans mamma var från Danmark. Hans pappa var från bygden och de flyttade till en liten ort ca två mil norr om kommunens tätort när Krister var i tvåårsåldern och där har han växt upp och gått i grundskola. Sin farmor och farfar har han aldrig träffat, eftersom de var döda innan han föddes. I familjen var de flera syskon, men pappan dog när Krister var fyra år, och Krister berättar att han vet mycket lite om sin pappa och hans släkt.

Krister: Jag tror han var nån ((skrattar)) byggnadsarbetare eller var han (.) jag har aldrig lik-som haft nån forskning på det.

Intervjuare: Nej nej.

Krister: Jag vet inte varför, det blev aldrig så.

Redan tidigt under intervjun berättar Krister att han har saknat en pappa, och han beskriver sin egen pappa som ”en väldig jägare”.

- Krister: Jag har inte haft nån fadersgestalt (.) mitt tidigaste minne var ju utav nån jakthund som han hade.
- Intervjuare: Ja.
- Krister: Som eh: och då var jag nog i krypåldern.
- Intervjuare: Ja ja.
- Krister: Som bet mig i armen när han låg under eh: bordet och gnagde på ett ben och jag kröp fram och högg mig i handen eller armen.
- Intervjuare: Mhm.
- Krister: Men då tog han den och gick ut sköt den direkt då så det blev ju ett väldigt ståhej.
- Intervjuare: Ja ja men precis.
- Krister: Utav det då för han var ju väldig jägare men det var väl alla där uppe.
- Intervjuare: Ja jag tänker det.
- Krister: Det var ju jakt och fiske som var intresse där.

För Krister innebär det här sista minnet av pappan att jakt har blivit något negativt laddat och faderns död har också inneburit att jaktkunskapen inte har traderats från far till son som brukligt i bygden där Krister växte upp. Jakten blev därför en arena som inte var tillgänglig för honom på samma sätt som för andra pojkar i hans ålder i hans omgivning.

- Krister: Nej en var väl för ung vet du.
- Intervjuare: Ja.
- Krister: Han dog ju så tidigt så det blev ju aldrig nånting jag hade ett luftgevär en gång.
- Intervjuare: Ja.
- Krister: Så sköt jag en snöskata och det gjorde så ont i mig så jag-
- Intervjuare: Ja.
- Krister: Sen dess har jag inte.

Krister upplever att han har gjorts annorlunda genom att inte ha växt upp med sin pappa från bygden och han har känt ett visst utanförskap. Han berättar vidare att när han och hans bror var i sexårsåldern gjorde en kusin till dem slag i saken och tog med dem ut och lärde dem att fiska och Krister säger att han sedan dess *"alltid varit intresserad utav fiske"*. Han har sedan varit runt i både Sverige och Norge och fiskat på semestrar och just fisket utgör hans och sonens gemensamma intresse. Intresset avspeglar sig även i det Krister läser: *"Jag har ju haft väldig massa fisketidningar då*

men nu har jag ju dragit ner på det så jag har jag har två nu tror jag” och han har prenumererat på fisketidningar under i stort sett hela sitt vuxna liv. ”*Jag den bär en som heter flugfiske i norden som jag har haft i sen det måste ha varit sen åttiotalet det sjuttionio kom den första tror jag det var jag kanske åttioett när jag började prenumerera på den*”. Även böcker om fiske är det stora intresset och han har en favoritförfattare som heter Hans Lidman som skriver på ett sätt som inbegriper både natur- och människoskildringar.

Krister: Det är väldigt fångslande tycker jag att läsa liksom för han var ju mycket uppe i norr där i nordkalotten och han skildrar mycket människoöden och folk som bor där då och liksom hur dom hade det och-

Intervjuare: Ja.

Krister: Som bodde under kanske väldigt karga förhållanden.

Intervjuare: Ja.

[...]

Krister: Så det skulle du prova att läsa om du.

Intervjuare: Ja.

[...]

Krister: Han har ju skrivit väldigt mycket fiskeskildringar om hur där han var och fiskade då liksom han var ju den som ja som har fånglat mest med människor just med fiskeskildringar genom alla år så det är ju intresset.

Krister identifierar och positionerar sig tydligt som ”läsare” och under hela samtalet använder han ett nyanserat språk för att beskriva och tala om det han läser och han ger även boktips till intervjuaren om litteratur han tycker att han kan rekommendera andra att läsa. Det Krister läser och har läst i sitt vuxna liv handlar mestadels om sådant som är förknippat med hans fritidsintressen, men också sådant som skildrar andra människor som lever i skogsbygd och deras liv under karga förhållanden och som han kan identifiera sig med.

6.2 Skolbibliotek, sagor och Bibeln

När Krister berättar om åren i skolan berättar han att han var en ganska duktig elev som särskilt tyckte om att läsa:

Krister: Svenska tror jag det var jag ganska bra på välstavning och läsning ja jag har tyckt om att läsa.

Intervjuare: Ja precis va kan du komma ihåg va ni läste för något i skolan?

Krister: Pippi långstrump och allt det här men sen så när en kunde börja att läsa så lånade man ju böcker på skolbiblioteket.

Intervjuare: Mm.

Krister: Så där var det ju det som jag kommer ihåg det var ju Biggles och så var det ju den här tusen och en natt den vet jag lånade väldigt många gånger.

Intervjuare: Jaha.

Krister: Den var tyckte jag var jättebra Aladdins underbara lampa och allt det här Sinbad sjöfararen.

Han har starka minnen av att han fick höra sagor när han var liten och han berättar att dessa stunder var förknippade med spänning:

Krister: Jag hade en kusin som som eh: var hemma och hjälpte mamma med oss barn när vi var små och hon berättade väldigt mycket sagor.

Intervjuare: Ja.

Krister: Om hon läste dom eller hon men det var ju liksom ja rödluvan och Hans och Greta och allt så det var ju väldigt spännande liksom på kvällen när man skulle gå och lägga sig så fick man alltid höra sagor.

Krister berättar också att han har läst för sina barn på kvällen när de skulle lägga sig. Han minns särskilt att han läste mycket för sin dotter då hon var liten. Det framgår här tydligt att Krister ser läsning för barn som något viktigt och som en social aktivitet som han för vidare till sina egna barn.

6.3 Bokklubb, antikvariat och bokhyllor

Något han har starka minnen av är söndagsskolan. Han minns att de fick ett litet häfte med klistermärken som man fick klistra in med bilder på änglar och som berättade en biblisk historia. Han är konfirmerad och då fick han en Bibel som han har sparat. Han har även haft ambitionen att läsa den, och han berättar att han läst halva testamentet innan han ”gav upp” projektet:

Krister: Bibeln behöver man väl åtminstone att läsa under en livstid tänkte jag så att jag ska prova men det var ju bara en massa släkträd som blev uppräknade det var massa ”Efrahim va son till och han va son till och han var son till” [...] till slut så jag tror jag läste halva gamla testamentet ungefär så slog det stopp sen sen har du skulle man ju läsa den hära höga visan var ju väldigt omtalad liksom så det fick en ju reda på att det var ju rena porrberättelsen ((skrattar)) så det läste man ju.

Intervjuare: Ja.

Krister: Det var väl inte så märkvärdigt som det lät egentligen.

När Krister berättar om sin läsning framträder en läsare som läser mycket, ofta och som är selektiv i sin läsning. Han säger att han *”kan en prova att läsa och då märker jag nästan direkt jag har läst kanske bara ett par tre fyra sidor att en blir liksom inte fängslad”*. Han är med i en bokklubb, och söker sig ofta till auktioner och antikvariat för att köpa böcker, och har en tydlig bild av ”god” litteratur. I sitt hem förvarar Krister sina böcker i några bokhyllor som står i vardagsrummet. Utrymmet är dock begränsat vilket gör att han emellanåt får byta ut böcker i sin boksamling. Detta gör han med omsorg och medvetet. Han sätter ett värde i att äga böcker och att ha dem nära till hands. Krister berättar att några böcker i bokhyllan finns alltid kvar, medan andra byts ut. På så sätt framträder bokhyllan som något som ger en bild av Kristers läsarhistoria.

För Krister är det viktigt att bli berörd när han läser och han har sina favoritförfattare, bland annat Sara Lidman, Stephen King och Jan Guillou.

Krister: Ja jag har lite böcker som jag har sparat som jag jag har ju köpt några böcker på auktion så ibland när man kan gå och plocka på loppis om en säger jag har ju köpt på antikvariat och skickar efter då för att få tag i pocketböcker dom brukar jag ju kasta när jag har läst dom men en del som jag har liksom speciellt då jag läste ju mycket på sjuttio- sjuttioalet mitten på sjuttioalet läste jag han Sven Hassel vet du skrev ju mycket om det här andra världskriget sen så började jag att läsa eh: Stephen King och sen så upptäckte jag han i samma genre Dean Koontz och sen har ju läst lite eh: Guillou har jag väl läst några stycken.

Intervjuare: Ja.

Krister: Och sen G W Persson sen har man väl läst nån deckare så där.

Hans Lidman är Kristers stora favoritförfattare och han säger att ”*han är ju väldigt eh: jag va ska jag säga spartansk i sin beskrivning utav människor men ändå så fattar man precis liksom va han vill ha sagt*”. Krister läser också gärna böcker om antikens historia.

Bild 1 och 2: Kristers bokhyllor

Det är alltså en positiv relation till läsning och litterär kanon som framträder i Kristers berättelse, och i många avseenden positionerar sig Krister både som en duktig och läsande elev, och som en beläst vuxen man. Men trots detta har universitetsstudier inte varit något som Krister har sett som en möjlighet. Här lyfter Krister fram det kulturella och geografiska avståndet när han avvisar tanken om att ta sig an vidare studier på universitet: ”*på den tiden hade man ju inte bara att välja (.) det var ju bara så (.) studenten det var ju om man läste ju Uppsala eller Lund eller något sånt där*”. Han konstaterar att det var så det var på den tiden och att tiderna har förändrats.

7. Diskussion

Jakt och fiske utgör centrala inslag i de läsarhistorier vi här har analyserat. På många sätt är detta också ett uttryck för den specifika, lokala kontext i vilken de två männen lever. Livet på landsbygden innebär för Erik ett liv som kretsar kring framför allt jakt, men också fiske, bilar och motorer, och detta är också något som är med och inverkar på hans val av texter. Till skillnad från Erik positionerar sig dock inte Krister som en man av bygden på samma explicita sätt som Erik gör. Faderns tidiga bortgång och frånvaron av andra manliga förebilder under uppväxten i bygden gör också att Krister inte socialiseras in i den jaktkultur som så många andra jämnåriga pojkar gör i hans omgivning. Så medan jakten är central för Erik, hittar Krister en väg in i

landsbygdens naturliv genom fiskeintresset vilket kommer att utgöra en av de mer centrala utgångspunkterna kring vilka Krister gör sina textval.

Läsningen för de två männen fungerar i detta avseende som en social praktik genom vilken de kan tillgodose sina intressen och skaffa sig information och kunskap om fenomen som är direkt kopplade till jakt respektive fiske. Men, dessa val av texter ska inte enbart ses som uttryck för ett resultat av att de två männen lever och verkar i en liten ort på den svenska landsbygden, utan dessa val är också möjliga att betrakta som handlingar genom vilka de två männen genom sina läspraktiker är med och (re)konstruerar en landsbygdsidentitet där jakt, fiske, bilar och motorer utgör centrala inslag (Massey, 2005). I en bemärkelse är det därför också möjligt att tala om ett konstruerande av läsarhistorier som arbetarklassbaserade smaker och livsstilar (Bourdieu, 1984, 1992; Weis, 2008) och ortodoxa maskulinitetskonstruktioner (Anderson, 2009), vilka förkroppsligas av Erik och Krister i deras berättande om de läspraktiker de ägnat sig åt, och ägnat sig åt, mitt ute i den svenska landsbygden. Männens berättelser synliggör på så vis hur deras habitus har formats av, men också upprätthållits av dem själva i den landsbygdsmiljö de själva levt i, och där de läspraktiker som framträder i männens berättelser kan kopplas till klassiskt maskulina arbetarklassrelaterade ideal och normer (Bourdieu, 1992).

Samtidigt kan vi se tecken på andra rörelser i de två männens läsarhistorier; dvs rörelser där såväl Erik som Krister genom sina berättelser om sin relation till läsning konstruerar läsaridentiteter genom vilka de kan utöva alternativa maskulinitetspositioner (Anderson, 2009). Eriks fascination för sverigefinnarnas historia och hans intresse för Henna som kom till byn som krigsbarn och som tas om hand om människor i hans närhet leder honom in i en läsning av historiska texter i olika genrer där han inte enbart söker information och historiska fakta, utan där hans val av texter och läspraktiker också är konkreta uttryck för ett sökande efter mening och sammanhang. Hennas utsatthet som krigsbarn och hennes uppvisade rädsla då flygplan flög förbi bygden bevittnades av Erik, och detta är upplevelser och minnen Erik burit med sig i livet och när han sedan blir äldre söker han sig till texter för att försöka förstå Henna och hennes situation. Även Krister beskriver en fascination för berättelser om människor som lever under karga förhållanden i skogsbygd och vilka han kan identifiera sig med, som t.ex. Sara Lidmans människoskildringar från Norrland.

Kristers högläsningstunder tillsammans med sin dotter är ett exempel på utövandet av en läspraktik genom vilken Krister konstruerar sig som en omtänksam och läsande pappa.

Överhuvudtaget är Kristers läsarhistoria intressant eftersom den också bryter tvärt emot samtliga andra män som hittills intervjuats för projektet. Ett framträdande drag bland dessa män är nämligen att de tidigt under intervjuerna, i vissa fall direkt när de kontaktades för att tillfrågas om sin medverkan i studien, berättade att de inte läser något. Några av dem har t.o.m. ställt sig direkt frågande till varför vi överhuvudtaget är intresserade av att prata med dem, och vad de skulle kunna bidra med, eftersom de inte läser (se dock Asplund & Pérez Prieto, 2018 för en mer nyanserad analys och diskussion). Den här positioneringen som icke-läsare går igenom i materialet och görs ofta i relation till utsagor av att de inte kan läsa, inte har tid, eller aldrig haft något större intresse för att läsa. Krister bryter som sagt detta mönster i det att han på ett så explicit sätt positionerar sig som en kompetent, aktiv och mycket medveten läsare av skönlitteratur. Detta konkretiseras också genom hans berättelser om sig själv som engagerad elev i skolan och om de skönlitterära texter han läst och läser, och hans ambition att ta sig an centrala historiska verk som exempelvis Bibeln. Krister är medlem i en bokklubb och köper kontinuerligt nya och begagnade böcker, och han har också bokhyllor vilka han vårdar och värderar högt. De har en central plats i hans hem och omsorgsfullt byter han då och då ut böcker, medan de böcker som betyder mest för honom får stå kvar i bokhyllorna. I ett avseende kan Kristers handlingar här ses som uttryck för klassrelaterade orienteringar mot ett mer borgerligt bildningsideal och som ett försök att påverka och förändra sitt sociala och kulturella kapital (Bourdieu, 1992). Samtidigt vittnar Kristers berättelse om vidare studier som något för honom mindre realistiskt och därför oframkomlig väg, om de strukturella villkorens begränsningar för de arbetarungdomar som bodde i skogsbygden under 1960-talet (se också Archer, Pratt & Phillips, 2001; Roberts, 2018). Kristers dotter har dock läst vidare på universitet, något som Krister i sin berättelse kopplar till att han läst för henne som liten. Det blir tydligt den klassresa som för Kristers del aldrig blev av, men som han ser sig delaktig i.

Inom den utbildningssociologiska forskningen finns flera forskare som under senare tid betonat att arbetarklassungdomars negativa respons på den utbildning och det utbildningssystem de möter ska ses som reaktioner mot de personer och institutioner med mer makt och agens att påverka policy och praxis i skolväsendet (Ingram, 2018; Reay, 2017; Roberts, 2018; Ward, 2015). Enligt Reay (2017) inkluderar detta inte enbart lärare, utan responsen ska också ses som en reaktion och som ett motstånd mot de medelklassnormer och värderingar som genomsyrar skolväsendet. Arnot och Reay (2007) visar exempelvis i en studie hur en majoritet av de

medverkande brittiska högstadiel elever beskrev sig själva som maktlösa och värdelösa elever vars erfarenheter och kunskaper inte alls sågs som tillgångar i skolans undervisning. Bland arbetarpojkar identifierade Arnot och Reay också en mer uttalad ilska och frustration. En central utmaning i läsundervisning är att göra medvetna didaktiska val genom vilka lärare kan undvika en undervisning som är normerande, och istället öppna upp för en läsundervisning som är inkluderande, identitetsstärkande men samtidigt utvidgande. Inte minst ter sig detta som centrala aspekter när det gäller arbetet med att möjliggöra för pojkar med arbetarklassbakgrund att kliva in i en läsgemenskap och att utveckla en läsaridentitet. Här visar våra analyser av Eriks och Kristers berättelser betydelsen av den didaktiska frågan *för vem* undervisningen är till (von Wright, 2000). I arbetet med att besvara denna fråga menar vi att det inte räcker med att diskutera den i termer av kön, utan att också faktorer som klass och plats bör vägas in. Heath (1983; 2012), Barton och Hamilton (1998) samt Brandt (2001) lyfter i sin forskning fram läsning som social praktik och visar på platsens och rummets betydelse för människors läspraktiker och pågående identitetsarbete. På samma sätt aktualiserar vår studie vikten av att studera lokala litteracitetspraktiker som något dynamiskt, föränderligt i tid och rum, och som något komplext.

Referenser

- Anderson, E. (2009). *Inclusive masculinity: The changing nature of masculinities*. London: Routledge.
- Andrews, M., Squire, S. & Tamboukou, M. (eds.) (2013). *Doing Narrative Research*. London: Sage Publications.
- Archer, L., Pratt, S. D., & Phillips, D. (2001). Working-class men's constructions of masculinity and negotiations of (non) participation in higher education. *Gender and Education*, 13(4), 431-449.
- Arnot, M., & Reay, D. (2007). A sociology of pedagogic voice: Power, inequality and pupil consultation. *Discourse: studies in the cultural politics of education*, 28(3), 311-325.
- Asplund, S. B. & Prieto, H. P. (2013). 'Ellie is the coolest': class, masculinity and place in vehicle engineering students' talk about literature in a Swedish rural town school. *Children's Geographies*, 11(1), 59-73.
- Asplund, S-B. & Pérez Prieto, H. (2018). Young working-class men don't read. Or do they? Challenging the dominating discourse of reading. *Gender and Education*, 30(8), 1048-1064.

- Barton, D., & Hamilton, M. (2012). *Local literacies: Reading and writing in one community*. New York: Routledge. (Original work published 1998)
- Bausch, L. S. (2014). *Boys will be boys? Bridging the great gendered literacy divide*. Rotterdam: Sense Publishers.
- Bergman, L. (2018). Läsning som passion och social praktik: Om läspraktiken i en bokcirkel. *Educare-Vetenskapliga Skrifter* (1), 69-90.
- Bezemer, J. & Kress, G. (2015). *Multimodality, learning and communication: a social semiotic frame*. London: Routledge
- Brandt, D. (2001). *Literacy in American lives*. New York: Cambridge University Press.
- Brockmeier, J & Carbaugh, D. (Eds.) (2001). *Narrative and Identity*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Brorson, A. (2020). Vast expanses, open spaces: connecting circles on the High Plains. *The Lindsborg News-Record*, 142(23), 1.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction. A social critique of the judgment of taste*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1992). *The logic of practice*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. (2002). Habitus. I J. Hillier & E. Rooksby (Eds.), *Habitus: A sense of place* (ss. 27-34). Aldershot: Ashgate.
- Comber, B. (2015). *Literacy, place, and pedagogies of possibility*. New York, NY: Routledge.
- Comber, B. (2016). Poverty, place and pedagogy in education: Research stories from front-line workers. *The Australian Educational Researcher*, 43(4), 393-417.
- Connell, R.W. (2005). *Masculinities* (2nd ed.). Berkeley, CA: University of California Press.
- De Fina, A. (2013). Positioning level 3: Connecting local identity displays to macro social processes. *Narrative Inquiry*, 23(1), 40-61.
- Dutro, E. (2003). 'Us boys like to read football and boy stuff': Reading masculinities, performing boyhood. *Journal of Literacy Research*, 34(4), 465-500.
- Dutro, E. (2008). Boys reading *American girls*: What's at stake in debates about what boys won't read. I R. F. Hammet och K. Sanford (Ed.), *Boys, girls & the myths of literacies & learning*. Toronto: Canadian Scholars' Press Inc.

- Felski, Rita (2008). *Uses of literature*. Malden, Mass.: Blackwell Publishing.
- Fenwick, T., Edwards, R., & Sawchuck, P. (2011). Spatiality and temporality: understanding cultural geography. *Emerging approaches to educational research: tracing the Socio-Material*. New York: Routledge.
- Findlay, M. (2008). Understanding place through narrative: Using stories to change the places we love and who we are. I F. Vanclay, M. Higgins, and A. Blackshaw, *Making Sense of Place: Exploring concepts and expressions of place through different senses and lenses* (ss. 13-23). Canberra: National Museum of Australia Press.
- Goodson, I. (2013). *Developing narrative theory: Life histories and personal representation*. New York: Routledge.
- Goodson, I. & Sikes, P. (2001). *Life History Research in Educational Settings. Learning from lives*. Buckingham: Open University Press.
- Green, B., & Corbett, M. (2013). Rural education and literacies: An introduction. In *Rethinking Rural Literacies* (pp. 1-13). New York: Palgrave Macmillan.
- Hammet, R.F. & Sanford, K. (Ed.). (2008). *Boys, girls & the myths of literacies & learning*. Toronto: Canadian Scholars' Press Inc.
- Heath, S. B. (1983). *Ways with Words. Language, life, and work in communities and classrooms*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Heath, S. B. (2012). *Words at work and play: Three decades in family and community life*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Holloway, S., & Valentine, G. (2000). *Children's Geographies: Living, Playing, Learning and Transforming Everyday Worlds*. London: Routledge.
- Ingram, N (2018) *Working-Class Boys and Educational Success*. Basingstoke: Palgrave.
- Jenkins, R. (2002). *Pierre Bourdieu*. London: Routledge.
- Kohler Reissman, C. (2008): *Narrative Methods for the Human Sciences*. London: Sage Publications.
- Lawy, R., & Biesta, G. (2006). Citizenship-as-practice: The educational implications of an inclusive and relational understanding of citizenship. *British journal of educational studies*, 54(1), 34-50.

- Martino, W. (2008). The politics and crisis of boys' literacy: Beyond essentialist mindsets and the boy-friendly curriculum. I R. F. Hammet och K. Sanford (Ed.), *Boys, girls & the myths of literacies & learning*. Toronto: Canadian Scholars' Press Inc.
- Massey, D. (1994). *Space, Place and Gender*. Oxford: Polity Press.
- Massey, D. (2005). *For Space*. London: Sage.
- Millard, E. (1997). Differently literate: Gender identity and the construction of the developing reader. *Gender and Education* 9, 31–48.
- Mishler, E. G. (1999). *Storylines: Craftartists' narratives of identity*. Cambridge, Mass.; London: Harvard University Press.
- Olin-Scheller, C. (2006). *Mellan Dante och Big Brother. En studie om gymnasieelevers textvärldar* (Karlstad University Studies, nr. 2006:67). Doktorsavhandling, Karlstad: Karlstads universitet.
- Peterson, E. E., & Langellier, K. M. (2006). The performance turn in narrative studies. *Narrative Inquiry*, 16(1), 173-180.
- Pérez Prieto, H. (2006). Berättaren och berättelsen i centrum. I K-A Petersen, S. Glasdam & V. Lorentzen (red): *Livshistorieforskning og Kvalitative Interview*. Viborg: PUC CVU Midt-Vest.
- Plummer, K. (2001). *Documents of life 2. An invitation to a critical humanism*. London: Sage publications.
- Persson, M. (2011). On the Differences Between Reading and Studying Literature. I J. Alber, S. Iversen, L. B. Jacobsen, C. M. Reestorff, R. A. Kragelund & H. S. Nielsen, (Red.), *Why study literature?* (ss. 177-193). Århus: Aarhus University Press.
- Persson, M. (2015). Reading around the text: On the diversity of reading practices in the new popular literary culture. *L1-Educational Studies in Language and Literature*, 15, 1-18.
- Roberts, S. (2018). *Young Working-class Men in Transition*. Abingdon: Routledge.
- Reay, D. (2017). *Miseducation: Education, inequality and the working classes*. Bristol: Policy Press.
- Scholes, L. (2017). *Boys, masculinities and reading: Gender identity and literacy as social practice*. New York: Routledge.
- Smith, M. W., & J. D. Wilhelm (2002). 'Reading Dont Fix No Chevys'. *Literacy in the Lives of Young Men*. Portsmouth, NH: Heinemann.

- Stahl, G. (2015). *Identity, neoliberalism and aspiration: Educating white working-class boys*. London: Routledge.
- Street, B. V., & Street, B. B. (1984). *Literacy in theory and practice* (Vol. 9). Cambridge: Cambridge University Press.
- Thatcher, J., Ingram, N., Burke, C., & Abrahams, J. (2016). *Bourdieu: The next generation. The development of Bourdieu's intellectual heritage in contemporary UK sociology*. London, UK: Routledge.
- Troop, C. & Murphy, K. M. (2002). Bourdieu and phenomenology: A critical assessment. *Anthropological Theory*, 2(2), 185-207.
- Valentine, G. (2003). Boundary Crossings. *Children's Geographies* 1(1): 37–52.
- von Wright, M. (2000). *Vad eller vem? En pedagogisk rekonstruktion av G H Meads teori om människors intersubjektivitet*. Göteborg: Daidalos.
- Walsh, M. (2008). Worlds have collided and modes have merged: Classroom evidence of changed literacy practices. *Literacy*, 42(2), 101-108.
- Ward, M. R. M. (2015). *From Labouring to Learning, working-class masculinities education and de-industrialization*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Weis, L. (2008). Introduction. I Lois Weis (Ed.), *The way class works. Readings on school, family and the economy*. New York/Abingdon: Routledge.
- Williams, D. R., & Stewart, S. I. (1998). Sense of place: An elusive concept that is finding a home in ecosystem management. *Journal of forestry*, 96(5), 18-23.